

Dariusz Kasprzak OFMCap

GALLA PLACYDIA – WŁADCZYNI ZACHODU W EPOCE BARBARZYŃCÓW*¹

GALLA PLACYDIA – THE RULER OF THE WEST IN THE EPOCH
OF BARBARIANS

Streszczenie

Artykuł omawia jedną z najbardziej znaczących postaci V wieku n.e. Pochodząca z imperialnej rodziny, podniesiona z czasem do tytułu *Augusty* Galla Placydia była jedną z najbardziej utytułowanych osób na tronie cesarskim. Urodziła się w Konstantynopolu w 392 r., zmarła zaś 27 listopada 450 r. w Rzymie. Odznaczająca się nieprzeciętną urodą, zwracała na siebie uwagę rzeszy admiratorów. Pierwszym jej mężem był król Wizygotów Ataulf, a po jego śmierci została małżonką Konstancjusza III. Dożywotnio posiadała jednak honorową gwardię gockich wojowników. Jako żona Konstancjusza III, konsula Imperium, a następnie współregenta Imperium Galla, wpływała na politykę Rzymu. Przez całe życie była orędowniczką współpracy Imperium z germańskimi Gotami. Doprowadziła m. in. do usystematyzowania Gotów jako *socii foederatii* w Galii. Po śmierci drugiego męża utraciła na pewien czas władzę, do której została przywrócona dzięki interwencji Konstantynopola. Jako regentka i *Augusta* Imperium Zachodu sprawowała władzę od 425 do 437 r., lecz jej wpływ na politykę trwał nieprzerwanie do momentu śmierci, czyli do 450 r.

Słowa kluczowe: Imperium Rzymskie – Cesarstwo Zachodu, okres najazdów barbarzyńskich, koalicja rzymsko-wizygocka, kobieta na tronie cesarskim – Galla Placydia, koegzystencja barbarzyństwa z pogaństwem i chrześcijaństwem.

Abstract

The article discusses one of the most significant figures of the V century A.D. Galla Placydia was one of the most important persons among those on the imperial throne, who came from the imperial family and was later given the title *Augusta*. She was born in Constantinople in 392 and died on 27 November 450 in Rome. Her outstanding beauty attracted attention of many admirers. The first husband was Ataulf the king of Visigoths. After his death she married Constancius III. However, she possessed the Gothic warriors' guard of honour throughout her life. As the wife of Con-

*Recenzent: prof. AP dr hab M. Wilczyński (Akademia Pedagogiczna, Kraków)

¹ Niniejszy artykuł jest rozszerzoną wersją wykładu inauguracyjnego, wygłoszonego w WSD OFMCap na rozpoczęcie roku akademickiego 2003/2004.

stancius III, the Imperial Consul, and later co-regent of the Imperium, she had an impact on the politics of Rome. Throughout her life she was an ambassador of cooperation between the Empire and the German Goths. She was, among other things, instrumental in the Goths becoming *socii foederati* in Gaul. After the death of her second husband she lost power for some time, but she regained it after the intervention of Constantinople. As regent and *Augusta* of the Western Empire she ruled from 425 to 437, but her impact on politics was unbroken till her death in 450.

Key words: Roman – Western Empire, period of barbarians’ invasions, Roman – Visigoths alliance, woman as the ruler of Empire – Galla Placydia, coexistence of barbarianism with paganism and Christianity

Osoba Galli Placydii nie jest zbyt dobrze znana polskiemu czytelnikowi, a sądzę, że warto dziś przybliżyć postać tej cesarzowej Zachodu. Warto to uczynić z kilku powodów. Po pierwsze, ze względu na burzliwe koleje jej losu i istotny wpływ, jaki jej dokonania wywarły na późniejsze dzieje Imperium Zachodniego. Po drugie, mam nadzieję, że mój artykuł uzupełni pewną lukę biograficzną dotyczącą postaci wspomnianej cesarzowej, a być może stanie się przyczynkiem do szerszego opracowania niniejszej tematyki w języku polskim².

Galla Placydia, córka cesarza Teodozjusza I, krewna cesarzy Walentyniana I, Gracjana i Walentyniana II, była jedną z najbardziej znaczących postaci V wieku³. Jeśliby wymienić tylko jej najważniejsze koligacje rodzinne, to należałoby zacząć od faktu, że była żoną Ataulfa, króla Wizygotów, pustoszących ziemie Imperium Zachodu. Po jego śmierci została żoną cesarza Konstancjusza III, cesarzem był również ich syn, Walentynian III. Jako cesarze rządzili Imperium tak-

² W języku polskim istnieją dwa opracowania dotyczące osoby Galli Placydii. Pierwszym z nich jest archaiczny już dzisiaj esej historyczny autorstwa Zdzisława Morawskiego, „Córka Teodozjusza”, w: Id., *Z Rawenny. – Pamiątki rawennackie. – Córka Teodozjusza. – Ostatni Przytułek Dantego*, Kraków 1921, 22-62. Brak w nim jednak przypisów i odniesień do ówczesnych opracowań dotyczących Galli Placydii. W omawianym zbiorze szkiców historycznych dotyczących Rawenny pióra Z. Morawskiego, istnieje natomiast ogólna, bardzo krótka bibliografia całościowa zamieszczona na 98 stronie. Co do osoby samej Galli Placydii to esej Z. Morawskiego w bibliografii końcowej cytuje tylko jedno opracowanie szczegółowe, a mianowicie: Am.Thierry, “Aventures de Placidia”, *Revue des deux mondes*, 8/1850, co jest zbyt nikłym fundamentem faktograficznym. Drugim jest artykuł popularnonaukowy Mirosława J. Leszki, „Galla Placydia, cesarzowa upadającego imperium”, *Mówią Wieki* 7 (2001), 43-49.

³ Istnieje w miarę bogata literatura odnośnie postaci Galli Placydii. Z najważniejszych pozycji należy wymienić przede wszystkim prace: V.A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione Politica dell'Occidente*, Louvain 1961, oraz Id., *Galla Placidia. La nobilissima*, Milano 1996. W niniejszym artykule wykorzystałem szczególnie te dwie prace. Z innych dzieł poświęconych postaci Galli Placydii warto wymienić starsze już dzisiaj pozycje: H. Benrath, *Die Kaiserin Galla Placidia*, 2nd ed., Stuttgart 1958; H. Leclercq, *Galla Placidia*, w: *DACL VI*, 1, 248-275; A. M. Nagl, *Galla Placidia, Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums*, Paderborn 1908; S. J. van Oost, *Galla Placidia Augusta*, Chicago 1968; W. Schild, *Galla Placidia*, Halle 1897 czy też z nowszych opracowań: L. Storoni Mazzolani, *Vita di Galla Placidia*, Milano 1978.

że jej bracia – Arkadiusz był cesarzem Wschodu od 395 do 408 r., a Honoriusz cesarzem Zachodu w latach 395-423. Ona sama została podniesiona do godności cesarskiej, uzyskując tytuł *Augusty*, podobnie jak jej babka Justyna. Później również jej wnukowie, Teodozjusz II i Pulcheria, władali cesarstwem⁴. O imperialnych koligacjach Galli Placydii pisze w swojej *Historii kościelnej* ówczesny retor i prawnik bizantyjski Sokrates Scholastyk⁵.

Dzięki pochodzeniu i koligacjom rodzinnym, a także wielkiej urodzie, zwracała na siebie uwagę rzeszy admirałów. Byli wśród nich m. in. Euchariusz, następnie wizegocki król i jej pierwszy mąż – Ataulf, Bonifacy – *komes Afryki* czy też drugi jej mąż, Konstancjusz, który dzięki owemu ożenkowi został podniesiony przez tak zwaną kooptację do rangi imperatora. Ataulfa, swego pierwszego męża, niewątpliwie kochała, choć u podstaw zawarcia tego związku leżały racje polityczne⁶. Drugi jej mąż, Konstancjusz, został jej niejako wyznaczony przez brata – rządzącego Imperium cesarza Honoriusza, jako jego najwierniejszy dowódca. Jednak Galla Placydia przez całe życie czuła do niego niechęć. Jak powiedział o niej Vito Antonio Sirago, Galla nie odniosła korzyści ze swojej uro-

⁴ V. A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 9.

⁵ Sokrates Scholastyk, *Historia kościelna* IV, 31, tłum. S. J. Kazikowski, Warszawa 1986, 382: „On (Walentynian) zaś pojął Justynę, z której urodził mu się zarówno Walentynian Młodszy, jak i trzy córki: Justa, Grata i Galla. Dwie z nich żyły do śmierci w dziewiczym stanie, Gallę zaś poślubił później cesarz Teodozjusz Wielki, i miał z niej córkę, Placydię. Arkadiusza bowiem i Honoriusza urodziła mu pierwsza żona, również Placydia.”.

⁶ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Ataulf sam zamierzał poślubić Placydię, o którą zabiegał także Konstantyn. Toteż postawił mu bardzo ciężkie warunki, aby w wypadku ich odrzucenia wydawało się, że wyszedł z honorem”, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, [59 a], tłum. O. Jurewicz, Warszawa 1986, 124. Związek małżeński Ataulfa i Galli został zawarty z pobudek o charakterze politycznym, takich jak próba zjednoczenia dwóch nacji – Rzymian i germańskich Wizegotów. Sam Ataulf widział w swoim małżeństwie z Gallą zarówno wymiar symboliczny, jak i polityczny. Mówił on o założeniu wielkiej *Romania*, opartej z jednej strony na zasadach prawa rzymskiego, a z drugiej strony bazującej na sile militarnej plemion germańskich. Spośród współczesnych badaczy tej tematyki, polityczne znaczenie małżeństwa Ataulfa z Gallą Placydią jest podkreślane przez np.: A. Cameron, „Le societá romano-barbariche e le societá dell’Oriente bisantino: continuité e rotture”, kiedy stwierdza: „Ataulfo, il Visigoto successore di Alarico, porto via dall’Italia, dopo il sacco di Roma del 410, la principessa Galla Placidia, ma volle il consenso del imperatore Onorio prima di sposarla; la celebrazione del matrimonio nel 413, ancora senza il beneplacito di Onorio, fu un fatto puramente politico e un gran spettacolo di pompa barbarica e romana”, w: *Storia di Roma. 3* L’eta tardoantica. I. Crisi e trasformazioni*, A. Carandini i inni (red.), Torino 1993, 1012n; Z racji utylitarnych, idea polityczno-ideologicznego połączenia germańskiej barbarii z *Romania* będzie zresztą później wykorzystywana przez wielu władców królestw germańskich, powstałych na byłym terytorium zachodnim Imperium Rzymskiego. Chcieli oni być raczej kontynuatorami niż niszczycielami cywilizacji rzymskiej. Podobnej zasadzie będzie hołdował później Karol Wielki, założyciel *Świętego Rzymskiego Imperium*. W starożytności temat małżeństwa Ataulfa z Gallą Placydią i jego politycznego poruszył przede wszystkim Paulus Orosius, *Historiarum adversum Paganos* VII, 43, 4-11: PL 31, 1172B-1173A.. Natomiast współcześnie zagadnienie to jest szczegółowo opracowane przede wszystkim przez A. Marchetta, *Orosio e Ataulfo nell’ideologia dei rapporti romano-barbarici*, Roma 1987; zobacz także: M. Simonetti, *La produzione letteraria latina fra romani e barbari (sec. V-VIII)*, Roma 1986, 32-35.

dy, co więcej, nie była szczęśliwa, gdyż godność była jej największym nieszczęściem, a uroda źródłem wielkich przykrości⁷.

Galla Placydia urodziła się w Konstantynopolu w roku 392⁸. Jej rodzicami była para cesarska Teodozjusz I i Galla, jego druga żona. Z pierwszego małżeństwa Teodozjusz miał już dwóch synów, Arkadiusza i Honoriusza. Kiedy wyruszał na wyprawę przeciwko uzurpatorowi Maksymusowi w 391 r., nie spodziewał się, że dojdzie do poważnych konfliktów pomiędzy jego młodą żoną a synem Arkadiu-

⁷ V. A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 10.

⁸ W niniejszym opracowaniu przyjąłem za częścią badaczy rok 392 jako umowną datę narodzin Galli Placydii. Niektórzy inni badacze proponują natomiast rok 388. Za datą 392 przemawiają wg. mnie następujące argumenty: jeśli w okresie swojego narzeczeństwa z Eucheriuszem (r. 400), Galla Placydia miała 12 lat, to po 4 latach Serena, pozostająca jeszcze przy władzy, nie oddaliłaby małżeństwa swego syna z gwarantującą ciągłość władzy córką Teodozjusza. Odnośnie roku 400 jako najbardziej prawdopodobnego dla zaręczyn małoletniego Eucheriusza z Gallą Placydią, to należy też wziąć pod uwagę fakt, iż poezje Klaudian nic nie mówią o jakimkolwiek epizodzie tego typu po 404 r., dlatego przypuszcza się, że Klaudian zmarł właśnie w 405 r. Zatem jako najpóźniejszą z możliwych datę narzeczeństwa Eucheriusza i Galli wysuwa się r. 404, jednak bardziej prawdopodobny jest właśnie 400, czyli kilka lat tuż po śmierci Teodozjusza, por. V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione politica*, 45. Podobne argumenty za datą 392 r. wysuwa S. Rebenich, *Gratianus redivivus*, *Historia* 38 (1989), 376-379: to jest, jeśli pod koniec 388 narodziło się Teodozjuszowi i Galli ich pierwsze dziecko, Gratianus, to Galla Placydia jako drugie dziecko pary cesarskiej urodziła się w 392. Wiemy że rodzice Galli Placydii wzięli ślub w 387 i że Galla, matka Placydii, umarła w 394 r. W takim razie narodziny Galli Placydii musiały mieć miejsce pomiędzy 388 r. a początkiem 393. Za rokiem 388 jako prawdopodobną datą narodzin opowiadali się w przeszłości tacy badacze jak: J. B. Bury, *History of the later Roman Empire from the death of Theodosius I. to the death of Justinian*, I, London 1923, 198 i W. Ensslin, *Galla Placidia*, w: P.W. t. XL, 1911. F. Gregorovius, *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*, t. 1, Stuttgart 1922, datę narodzin Galli Placydii umieszcza aż w 408 r., natomiast Th. Hodgkin, *The Dynasty of Theodosius*, Oxford 1889, 171 jako datę narodzin Galli najpierw podaje rok 388, lecz w swym późniejszym dziele tj. Th. Hodgkin, *Italy and Her Invaders*, 2d ed., Oxford 1892, t. 1, 819, ostatecznie podaje rok 390. W większości są to badacze z początków XX wieku. Za ich opiniami idą przeważnie autorzy popularnych encyklopedii amerykańskich, jak np. Ralph W. Mathisen, University of South Carolina, *Galla Placidia*, w *An Online Encyclopedia of Roman Emperors*, <http://www.roman-emperors.org/galla.htm>, który jako datę urodzin Galli podaje rok 390 (Aelia Galla Placidia, born in the east circa 388/390), czy też *The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition*, 2001., *Galla Placidia*, <http://www.bartleby.com/65/ga/GallaPla.htm>., podająca rok około 388. Wśród autorów angielskojęzycznych opracowań są tu zresztą rozbieżności, gdyż np. amerykańska Wikipedia, the free encyclopedia, *Galla Placidia*, http://en.wikipedia.org/wiki/Galla_Placidia, jako datę narodzin Galli Placydii podaje rok około 390' (Galla Placidia born around 390); natomiast w bardzo rzeczowej prosopografii internetowej: *Who is Who in Roman times*, <http://www.romansonline.com/Persns.asp?IntID=390&Ename=Galla+Placidia> pod hasłem *Galla Placidia* umieszczony jest rok rok 392, jako data jej narodzin ('Lived: 392 AD – 450 AD').

Istnieją zatem rozbieżności co do samej daty narodzin Galli Placydii wśród autorów współczesnych i wcześniejszych. Najbardziej uzasadniona historycznie wydaje mi się data 392, a argumentacja V.A. Sirago przytoczona przeze mnie powyżej, jak i ta zamieszczona na końcu tego przypisu, są moim zdaniem najbardziej spójne. V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 53 wychodzi z założenia, że Teodozjusz poślubiwszy Gallę wiosną 387, wyruszył zaraz potem na wojnę przeciwko Maksymusowi, pozostawiając małżonkę w Konstantynopolu; ze względu na prowadzone działania wojenne Teodozjusz pozostawał z dala od żony i poza Konstantynopolem do roku 391. Po powrocie do Konstantynopola w 392 r. pozostawał tam do początków 394. Zatem Galla Placydia mogła się narodzić albo w 388 albo w 392. Bardziej prawdopodobne wydaje się jednak, że Galla poczęła Gallę Placydię w 392, a nie w 387

szem. Niestety Galla Placydia została szybko osierocona, gdyż jej niespełna dwudziestoletnia matka Galla umarła po trzecim porodzie w 394 r. W tym samym roku jej ojciec, Teodozjusz I, wyruszył na kolejną wyprawę karną na Zachód Imperium, tym razem przeciwko uzurpatorowi Eugeniuszowi. Mała Galla wraz z przyrodnim bratem Honoriuszem towarzyszyła ojcu w wyprawie do Italii. Ich opiekunką została krewna cesarza, Serena, którą wuj cesarz wydał za mąż za jednego z najlepszych dowódców wojskowych tamtej epoki, generała Stylichona⁹.

Teodozjusz I umarł w roku 395, ale jeszcze przed śmiercią wyznaczył swego syna Arkadiusza na *Augusta* Wschodu oraz nominował jedenastoletniego Honoriusza na *Augusta* dla Zachodu, wyznaczając mu opiekę Stylichona. Rok 395 stał się datą formalnego i definitywnego podziału Imperium rzymskiego na dwie części¹⁰. Zachód Imperium pozostał praktycznie powierzony rządowi Stylichona, który ze względów politycznych pragnął zachować swoiste *status quo* pomiędzy chrześcijanami, tradycyjnymi poganami oraz germańskimi barbarzyńcami. Serena – żona Stylichona, będąca formalnie opiekunką dzieci zmarłego cesarza Teodozjusza, dosyć szybko zaczęła prowadzić własną politykę personalną, w celu umocnienia władzy imperialnej, a także wzbogacenia swojej własnej rodziny. W roku 398 Serena doprowadziła do ślubu czternastoletniego Honoriusza ze swoją trzynastoletnią córką Marią, a kiedy ta umarła w kilka lat później, ożeniła Honoriusza ze swoją drugą córką, Termancją¹¹. W roku 400, dzięki działaniom Sereny, doszło do oficjalnych zaręczyn ośmioletniej Galli Placydii z jedenastoletnim synem Sereny – Eucheriuszem, samo zaś małżeństwo zostało odroczone do

(gdy jako 14-letnia dziewczyna przebywała z mężem tylko przez kilka tygodni). Za 392 r. przemawia również fakt, że jeśli w r. 400 Placydia miałaby 12 lat (a nie 8), zaręczona z 11-letnim Eucheriuszem, po 3-4 latach mogłaby celebrować małżeństwo, tak jak w r. 398 Honoriusz poślubił 13-letnią Marię. W latach 404-405 Stylichon i Serena byli jeszcze u władzy i mogliby przyspieszyć małżeństwo, które zapewniłoby ich synowi Eucheriuszowi następstwo po Honoriuszu. Jednak do małżeństwa nie doszło, przede wszystkim z powodu zbyt młodego wieku narzeczonych. Galla Placydia osiągnęła wiek lat 14 – czyli wiek normalnie wymagany dla małżeństw arystokracji – dopiero pod koniec 406 r., lecz wtedy władza Stylichona definitywnie się skończyła. Co więcej wtedy to Honoriusz, przyrodni brat Galli, był już kompetentny, aby zdecydować o oddaleniu Marii, w oczekiwaniu na polityczne wyjaśnienie sytuacji.

⁹ Kolejne wyprawy cesarza Teodozjusza I przeciwko uzurpatorowi Maksymusowi oraz przeciwko uzurpatorowi Eugeniuszowi opisuje np. grecki historyk tamtych czasów Zosimos, *Nowa historia* IV, 37-58, tłum. H. Cichocka, Warszawa 1993, 181-198 A. Magnani, *Serena. L'ultima Romana*, Milano 2002, 29-45.

¹⁰ Zosimos, *Nowa historia* IV, 59, 1, 199; R. Rémondon, *La crisi dell'Impero romano. Da Marco Aurelio ad Anastasio*, Milano 1975, 151-173.

¹¹ A. Magnani, *Serena. L'ultima Romana*, 102n, idąc za Zosimosem przypuszcza, że za małżeństwem Honoriusza z Teramancją (r. 407) stała przede wszystkim Serena, natomiast sam Stylichon próbował się temu związkowi swej córki przeciwstawiać. Teramancja pozostała w małżeństwie z Honoriuszem kilka miesięcy i podobnie jak jej siostra nie miała dzieci z Honoriuszem. W związku z tym faktem w starożytności rozpowszechniano plotki, jakoby Serena dzięki praktykom magicznym uczyniła Honoriusza bezpłodnym, aby zapewnić następstwo tronu swojemu synowi Eucheriuszowi. Wg P. Browna, "Witchcraft confessions and accusations", *Associations of social anthropologists monographs* 9/ 1970, oskarżenia te pochodziły z kół arystokracji senatorialnej nieznośnych Sereny jako posiadającej zbyt wielki wpływ pozainstytucjonalny na rządy Imperium, a co więcej jako kobiety.

chwili osiągnięcia dojrzałości przez oboje nastoletnich wówczas „narzeczonych”. W tym niesprzyjającym normalnemu życiu rodzinnemu klimacie wzrastała na dworze cesarskim w Mediolanie mała Galla Placydia¹².

Cele zabiegów Sereny były oczywiste: chodziło o całkowite osłabienie i pozbawienie tronu cesarskiego słabowitego Honoriusza i przygotowanie władzy dla jej syna Eucheriusza¹³. Jednak inwazja Gotów zniweczyła zupełnie plany ambitnej Sereny. Począwszy od 401 roku coraz większe grupy barbarzyńców germańskich zaczęły zagrażać granicom zachodniej części Imperium. Pod koniec 405 r. oddziały Ostrogotów pod wodzą Radagaisa wdarły się w dolinę Padu i dotarły pod sam Rzym. Stylichon zdołał pobić Gotów koło Florencji (pod Faesulae, dziś: Fiesole), a sam Radagais został pojmany i stracony¹⁴. Jednak obrona granic Imperium Zachodniego została najazdem Radagaisa wyraźnie osłabiona. Pod koniec 406 roku miała miejsce kolejna, wielka inwazja plemion Wandali, Alanów i Swewów, które to plemiona przerwały *limes* rzymski w Galii. Galia, praktycznie pozostawiona bez obrony, została zdewastowana przez hordy barbarzyńców. Podczas niewiele późniejszej inwazji Burgundów i Alemanów na terenie rzymskiej Germanii Stylichon także nie przyszedł tym ziemiom z pomocą, pozostawiając je w rękach barbarzyńców¹⁵. Kiedy 23 sierpnia 408 r. w wyniku spisku uknutego przez *magister officiorum* Olimpiusza, Stylichon został zamordowany, Imperium straciło jednego z największych dowódców wojskowych. Do władzy wreszcie doszedł prawowity dziedzic Teodozjusza I – Honoriusz¹⁶. Wydał on nakaz aresztowania swojego rywala – Eucheriusza, który uciekł do Rzymu. Honoriusz oddalił też od siebie swoją żonę – Termancję, która kilka lat później umarła w klasztorze. Ponadto 15 września 408 r. wydał nakaz imperialny o odebraniu rodzinie Stylichona dóbr materialnych, a 24 września 408 r. kolejny edykt imperialny włączył jego rodzinne dobra do kasy imperialnej¹⁷. Podczas jesienno-oblężenia Rzymu przez Gotów, na fali nastrojów antygermańskich, senat rzymski wydał wyrok śmierci na Serenę, wdowę po Stylichonie. Oskarżono ją o sprzymierzenie się z wrogiem Rzymu i wezwanie go do wrót miasta. W obradach senatu brała udział Galla Placydia, jako siostra cesarza Honoriusza i świadek żyjący w domu oskarżonej. Jak podaje pogański kronikarz tamtego czasu Zosimos:

¹² A. Magnani, *Serena. L'ultima Romana*, 58-80.

¹³ M. Jaczynowska, *Dzieje Imperium Romanum*, Warszawa 1995, 477; A. Magnani, *Serena. L'ultima Romana*, 102n.

¹⁴ M. Jaczynowska, *Dzieje Imperium Romanum*, 476n.

¹⁵ E. A. Thompson, *Romans and Barbarians. The Decline of the Western Empire*, Madison (WI) 1982, 17; M. Manitius, “Le migrazioni germaniche 378-412”, w: J. M. Bury (red.), *Storia del mondo medioevale*, Milano 1983, 260-264.

¹⁶ Zosimos, *Nowa historia* V, 34-35, 230-232; S. Mazzarino, *La fine del mondo antico. Le cause della caduta dell'Impero romano*, Milano 1955, 56n; M. Manitius, “Le migrazioni germaniche”, 265-268.

¹⁷ A. Magnani, *Serena. L'ultima Romana*, 109-112.

Kiedy Alaryk był już pod Rzymem i przystępował do oblężenia, senat zaczął podejrzewać Serenę, że ściągnęła barbarzyńców do miasta; cały senat oraz Placydia, siostra cesarza z tego samego ojca, wspólnie postanowili ją zabić, jako winną obecnym nieszczęściom. Alaryk przecież, kiedy usunie się Serenę, odejdzie z miasta, ponieważ nie będzie już nikogo, kto by zamierzał je wydać. Podejrzenie to było w rzeczywistości bezpodstawne (Serena niczego takiego nie zamierzała)...¹⁸.

Jaki był rzeczywisty udział szesnastoletniej dziewczyny w wyroku skazującym kuzynkę i opiekunkę, można się tylko domyślać. Charakterystyczny jest tutaj komentarz V. A. Sirago:

Fakt potępienia Sereny może wskazywać na dobre zrozumienie między bratem a siostrą; kto wie ile razy rodzeństwo, zmuszone do życia w cieniu wpływowej kuzynki – opiekunki, wymieniało spojrzenia pełne wyczekiwania, sapiąc ze złości i oczekując lepszych czasów. Ostatecznie przyszedł ów moment: Stylichon zniszczony, Eucheriusz odsunięty, Serena osądzona¹⁹.

Tymczasem wojska Gotów pod wodzą Alaryka, nie niepokojone przez dopiero formowaną przez Stilichona nową armię italską, połączyły się na terytorium rzymskiego *Noricum* (dzisiejsza Austria) z oddziałami Gotów pod wodzą Ataalfa. W 408 r. Wizygoci wkroczyli do Italii i zajęli kolejno Aquileię i Concordię, a po zejściu do *Piceno*, jesienią 408 roku zaatakowali sam Rzym. Był to pierwszy atak na to miasto od czasu wojen z Celtami w okresie republiki, czyli od 390 r. p.n.e.²⁰ To data bardzo symboliczna i wyznaczająca początek końca stolicy Imperium²¹. Po kilku miesiącach oblężenia Alaryk zgodził się odstąpić od planu zdobycia miasta za sumę 5000 libr złota, 3000 libr srebra, 4000 ubrań z jedwabiu, 3000 ubrań z purpury i 3000 libr pieprzu²². Po otrzymaniu okupu, Goci przenieśli się do Toskanii. Tam Alaryk zażądał zapewnienia utrzymania swego wojska przez Rzymian, nadań ziemi dla Gotów na terytorium pomiędzy dzisiejszym rejonem *Veneto* (obszar regionu Wenecja) a *Noricum*, a dla siebie urzędu dowódcy legii rzymskich. Żądania te zostały jednak odrzucone. Honoriusz zamierzał pozbawić wojska wizygockie dostaw żywności, doprowadzić je do wyczerpania i zmusić do ucieczki²³. W odpowiedzi Alaryk rozpoczął ponowne oblężenie Rzymu w październiku 409 r. Ludność miasta, zmęczona już poprzednim oblężeniem wojsk gockich oraz pozorną obojętnością cesarza rezydującego w Rawennie, zbuntowała się przeciwko Honoriuszowi. W ten sposób dosyć szybko doszło do porozumienia między sena-

¹⁸ Zosimos, *Nowa historia* V, 38, 1-2, 234.

¹⁹ V. A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 23.

²⁰ M. Cary – H. H. Scullard, *Dzieje Rzymu. Od czasów najdawniejszych do Konstantyna*, t. 1, tłum. J. Schwarzkopf, Warszawa 2001, 155.

²¹ S. Mazzarino, *L'Impero romano 2*, Roma 1996, 794-798.

²² Łac. *libra*, ae, albo *pondus* była jednostką wagi; ów antyczny rzymski funt odpowiadał 12 uncjom czyli obecnym 327, 45 gramom: <http://leksykony.pl/sredniowiecze/Encyklopedia/zbior/f/funt.htm>; zobacz także: <http://www.strefarzymu.one.pl/zycie/miary.htm>.

²³ V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 90-94.

tem a Alarykiem. Chciano wybrać spośród senatorów marionetkowego antycesarza, którym został ostatecznie senator poeta – Attaliusz. Jako wykształcony poganin był jednak przyjacielem chrześcijan. Przyjął chrzest z rąk ariańskiego biskupa Gotów – Sigesara, a następnie cesarską purpurę od rzymskiego senatu²⁴. Alaryk został obdarowany przez antycesarza upragnioną godnością *magister utriusque militiae* (najwyższy dowódca wojskowy i pierwszy minister), a Ataulf otrzymał urząd *comes domesticorum equitum* (dowódca gwardii pałacowej). Arianom zostały też przyznane wszelkie przywileje, jakimi do tej pory cieszyli się katolicy. Na wiosnę 410 roku rozpadł się jednak marionetkowy rząd Attaliusza, a Goci Alaryka wycofali się do podnóża Apeninów emiliańskich, oczekując możliwego *foedus* z Rzymem. Na skutek ataku na obóz Alaryka przez podległych cesarzowi Honoriuszowi 300 Gotów pod wodzą Sarusa, dokonano rzezi w szeregach wiernych Alarykowi²⁵. Zbrodnia ta, przypisana knowaniom cesarza Honoriusza, zerwała ulotny rozejm pomiędzy Rzymianami a Wizygotami. Ci ostatni na początku sierpnia 410 roku po raz trzeci pojawili się pod murami Rzymu. Prawdopodobnie ktoś z pogan albo też, co wydaje się bardziej prawdopodobne, jakiś arianin nocą 24 sierpnia 410 r. otworzył Gotom bramę Solną (*Porta Salaria*) i przekazał Rzym Alarykowi²⁶. Miasto zostało ograbione z drogocЕННОści, przede wszystkim złota i szlachetnych kamieni, wzięto do niewoli także niektórych, bardziej znaczących, członków rodzin senatorskich, pozostałych w Rzymie²⁷. Mimo że nie doszło do większych rzezi ludności, miastu nie oszczędzono jednak okropności wojny, takich jak kradzieże, gwałty oraz tortury i wymuszenia²⁸.

²⁴ Zosimos, *Nowa historia* VI, 7, 1-6, 248-249; H. Wolfram, *Historia Gotów*, tłum. R. Daeda-Staab i inni, Warszawa 2003, 186.

²⁵ Hermiasz Sozomen, *Historia Kościoła* IX, 9, tłum. S. Kazikowski, Warszawa 1989, 597; V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 97-99.

²⁶ E. Demougeot, *De l'unité à la division de l'Empire romain 395-410. Essai sur le gouvernement imperial*, Paris 1951, 467; V. Marotta, "Il potere imperiale dalla morte di Giuliano al crollo dell'Impero d'Occidente", w: *Storia di Roma. 3* L'eta tardoantica. I. Crisi e trasformazioni*, A. Carandini i inni (red.), Torino 1993, 585.

²⁷ V. A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 26nn.

²⁸ Wspominając o tych zbrodniach św. Augustyn zwraca jednak uwagę na tzw. powszechny „zwyczaj wojenny” oraz względną łagodność Gotów, *Państwo Boże* I, VII:

„Jakichkolwiek dopuszczano się grabieży, zabójstw, łupiestwa, pożarów, gnębienia podczas tej ostatniej klęski Rzymu – to wszystko sprawił powszechny zwyczaj wojenny. Lecz to, co wedle nowego zwyczaju się stało, żeby wbrew temu, co kiedykolwiek widziano, okrucieństwa barbarzyńców nagle okazało się tak łagodne, iż wybrano i wyznaczono najobszerniejsze świątynie dla zapelnienia ich ludźmi, którym darowano życie; gdzie nikogo nie wolno było zabijać i skąd nikogo nie wolno było zabierać; dokąd wielu ludzi sami wrogowie litościwi przyprowadzali, by im oszczędzić życie i wolność, i skąd nikt nie był do niewoli przez dzikich najeźdźców wzięty – to już tylko imieniu Chrystusowemu i czasom chrześcijańskim wyłącznie przypisać trzeba”. Tłumaczenie W. Kubicki, Kęty 1998, 40;

Mimo owej względnej łagodności Gotów nie obeszło się niestety bez zbrodni, o których wspomina ten sam Augustyn, *Państwo Boże* I, XVI: „Myślą poganie, że to nie lada zarzut w oczy nam rzuca, gdy przesadzając ciężkość niewoli, wytykają i to, iż nie tylko mężatki i dziewczęta mające wyjść za mąż, ale też i niektóre zakonnice gwałcone były”, 40.

Największą zdobycz Gotów stanowiła bez wątpienia siostra samego cesarza – Galla Placydia²⁹. Siedemnastoletnia księżniczka nie była źle traktowana przez Gotów, ale musiała znosić wszelkie trudy ucieczki wraz z innymi zakładnikami. Alaryk pragnął przedostać się na Sycylię, uchodzącą w tym czasie za jeden ze „spichlerzy” Rzymu. Przeciagające przez Kampanię wojska wizygockie, spodziewając się okupu, uwięziły biskupa Noli – Paulina, który w tym czasie na „nieszczęście” dla Gotów rozdał swój legendarny majątek biednym³⁰. W niewoli Galla zaprzyjaźniła się ze świętym biskupem – ascetą z Noli³¹. W drodze do Afryki, Goci, nie mogąc przedostać się na Sycylię, wycofywali się przez Italię w kierunku Galii. Alaryk zapadł na ciężką chorobę i zmarł w okolicach Cosenza, a nowym królem Wizygotów został wybrany Ataulf. Wyprowadził on oddziały Gotów z Kalabrii, a następnie, w 412 r., dotarł ostatecznie w rejon prowincji Galii, przedostając się przez Puglię, Sannio i Piceno³². Tymczasem między młodym gockim królem a Gallą Placydią zawiązała się sympatia, która przerodziła się w miłość. Wizygoci, będący nieformalnymi panami rzymskiej prowincji Galii, nie zostali jednak uznani przez Honoriusza za *foederati*. Kiedy w październiku 413 r. w Narbonie doszło do wesela

²⁹ O ewentualnej niewoli Galli Placydii u Gotów Alaryka jeszcze przed zdobyciem Rzymu, czyli zaraz po detronizacji Attaliusza wspomina tylko Zosimos, *Nova historia* VI, XII, 3: „Pozostawała także u niego siostra cesarza, Placydia, która pełniła w jakiś sposób rolę zakładniczkę, doznając wszelkiej czci i względów należnych członkowi rodziny cesarskiej”, 251-252; większość pozostałych źródeł mówi natomiast o jej uwięzieniu właśnie po zdobyciu Rzymu przez Gotów co wydaje się także bardziej prawdopodobne. Fakt uwięzienia Galli Placydii po zdobyciu Rzymu przez Gotów podaje przede wszystkim pogański historyk Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Alaryk, powodowany zabójstwem Stilichona i faktem, że nie otrzymał tego, co mu zapewniał układ, przystąpił do oblężenia Rzymu, zdobył go i splądrował. W mieście zrabował ogromne bogactwa, wziął do niewoli siostrę Honoriusza, Placydię, która właśnie przebywała w Rzymie.”, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [57a], Warszawa 1986, 120; (podobnie: Prosper, *Chronica* I, 468, Idacjusz, *Chronica* II, 17; Jordanes, *Romana* 323, Jordanes, *Getica* 159) – por. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 112n.

³⁰ D. Kasprzak, *Il pensiero sociale di Paolino da Nola*, *Studia Laurentiana* 2 (2002), Supl. 1, 75-82.

³¹ Ze źródeł historycznie wiarygodnych, które potwierdzają uwięzienie Paulina przez Wizygotów, można wspomnieć Augustyna, *De civitate Dei* 1, 10: CSEL 40,1, 20-21; Uranius, *De obitu S. Paulini*: PL 53, 862. Natomiast opowiadanie Grzegorza Wielkiego, *Dialogi* III, 1: MGH SRLI, ed. G. Waitz (1878), *Unveränderter Nachdruck Hannoverae* 1988, 528-530 czy też w edycji Grégoire le Grand, *Dialogues* III, 1: SCh 260 ed. Ad. de Vogüé, Paris 1979, 256-266 – nie jest historycznie wiarygodne, kiedy opowiada się legendę o kolejnym uwięzieniu Paulina przez Wandalów w Afryce. O legendzie niewoli wandalskiej szerzej pisze G. Santaniello, “La prigionia di Paolino: tradizione e storia”, w: A. Ruggiero i inni (red.), *Paolino di Nola. Momenti della sua vita e delle sue opere*, Marigliano (Napoli) 1983, 221-249, który podsumowuje ową legendę następująco „wydarzenie historycznego uwięzienia Paulina przez Gotów, udokumentowane przez Augustyna i zakładane jako pewne przez Uraniusza ...zostało ponownie stworzone i zrekonstruowane przez Grzegorza w pełnej zgodności i przystawalności do jego stylu. ... Tradycja zapuszcza swoje korzenie w historii: uwięzienie Paulina w Afryce przez Wandalów jest legendą, mitem, jeśli wolicie, lecz *cum fundamento in re*”, 247-248; podobnie myśli inny badacz J.M. Petersen, “The garden of Felix: the literary connection between Gregory the Great and Paulinus of Nola”, *Studia Monastica* 26 (1984), 215-230. Przyjaźń pomiędzy Gallą a Paulinem dokumentuje np. list Galli do Paulina: *Epistula imperiale* 25: *Ad sanctum Paulinum episcopum Nolanum* zachowany w korespondencji imperialnej.

³² S. Mazzarino, *L'Impero romano* 2, 798.

Ataulfa z Gallą, została ona królową Wizygotów. W momencie ślubu w domu najznakomitszego obywatela miasta – Ingeniusza, miał miejsce kolejny symboliczny gest – Ataulf w procesji 50 młodzieńców dźwigających w rękach wazy wypełnione złotem i kosztownościami procesyjnie przekazał Galli Placydii część bogactw zrabowanych w Rzymie w 410 r. przez Wizygotów³³.

Niestety próba integracji Wizygotów z Imperium jak również osobiste szczęście młodej pary królewskiej nie trwały długo. W 415 r. Galla urodziła syna, ochrzczonego imieniem Teodozjusz. Jednak po kilku tygodniach mały Teodozjusz zmarł i został pochowany w jednym z kościołów Barcelony³⁴. Honoriusz, rezydujący w Rawennie, nie uznał ważności małżeństwa siostry z gockim królem i nadal uważał ją za uwięzioną przez barbarzyńców. Oprócz tego siły imperialne pod wodzą Konstancjusza wyparły Wizygotów do *Dioecesis Hispaniarum*, a ci osiedlili się w okolicach Barcelony. W połowie lata 415 r. w wyniku spisku został zabity król Wizygotów – Ataulf³⁵. Pozbawiono Gallę przywilejów królowej, zaś nowy

³³ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Dzięki staraniom i radom Kandydiana Ataulf doprowadził swoje małżeństwo z Placydią do skutku. Zostało ono zawarte z początkiem stycznia w mieście Narbonne, w domu Ingeniusza, pierwszej znakomitości miasta. Do komnaty ślubnej wprowadzono wprawdzie Placydię wystrojoną na modłę rzymską i w sukniach cesarskich, następnie posadzono przy niej Ataulfa ubranego w płaszcz i inne szaty rzymskie. Wśród prezentów ślubnych Ataulf podarował jej pięćdziesięciu pięknych młodzieńców odzianych w jedwabie, każdy z nich trzymał w rękach dwie ogromne tace, jedną pełną złota, drugą wypełnioną drogocennymi lub raczej bezcennymi kamieniami – wszystko to zrabowano w Rzymie po zdobyciu miasta. Potem śpiewano pieśni weselne, pierwszy zaczynał Attalus, potem przyłączali się do niego Rustycjusz i Febadiusz. Wesele zakończyło się na zabawach i rozrywkach, w których uczestniczyli barbarzyńcy i miejscowi Rzymianie. w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [59 b], 125.

³⁴ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Gdy Placydia obdarzyła Ataulfa synem, któremu dano na imię Teodozjusz, Ataulf zaczął bardziej ubiegać się o przyjaźń Rzymian. Przeciwwstawiali się temu Konstancjusz i ludzie z jego otoczenia, tak że wysiłki Ataulfa i Placydii okazały się tu płonne. Oboje bardzo przeżyli śmierć syna, złożyli go w srebrnej trumnie [60 a] i pochowali w kościele koło Barcelony.” w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [59 b-60a], 125.

³⁵ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Następnie zginął Ataulf. Ataulfa zamordował Got o imieniu Dubiusz, jeden z domowników, który żywił do niego zadawnioną nienawiść i czyhał na sposobność, by się zemścić. Panem mordercy był król rodu gockiego, którego zabił Ataulf, a Dubiuszabrał do siebie na służbę. Ten pomścił śmierć swego pierwszego pana, zabijając drugiego.” w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [60 a], 125. Ataulf został zamordowany podczas kiedy z członkami swej drużyny doglądał koni przez jednego ze swoich towarzyszy o imieniu Dubius lub Eberwolf. Zabójca miał być marnej postury, co było powodem drwin króla. Jak pisze Herwig Wolfram, *Historia Gotów*: „O ile ten motyw jest faktem historycznym, to raczej sprowokował on jedynie ów czyn; prawdziwym jego powodem była żądza zemsty za zabicie dawnego przywódcy drużyny, za „*rhix*” pewnego gockiego oddziału plemienia”, którego Ataulf dopuścił się przed laty” Tego nieznanego wodza plemienia można utożsamiać z Sarusem wówczas, gdy większe znaczenie przypiszemy wymowie wydarzeń po śmierci Ataulfa niż przekazom, wedle których na królu Gotów pomszczono „stary czyn”. Bratu Sarusa, Sigerikowi, faktycznie udało się po brutalnym zgonie śmiertelnego wroga – grać choć tylko przez tydzień – rolę króla Gotów. ... Zabitym przeciwnikiem Ataulfa mógł być jednak również dobrze *rhix* Terwingów, który postanowił walczyć przeciwko poniżaniu przez rządzących Bałtów. W końcu w próbach identyfikacji nieznanego *rhix* pojawia się także wywodzący z Greutungów Widuryk. Ale syna Witimira wymienia się po raz ostatni jesienią 376 roku przed przyjęciem jego ludzi do cesarstwa. Historię Widuryka na rzymskiej ziemi można więc pisać jedynie pod tym warunkiem, że się ją samemu wymyśli”, 193-194.

król, Sigerik (Syngerych), zaczął ją traktować jak zwykłego więźnia³⁶. Został on jednak zabity po siedmiu dniach urzędowania. Nowy król Wizygotów, Wallia, przywrócił Gallę do godności królewskiej. Doprowadził też do ugody z Honoriuszem³⁷. Galla Placydia została oddana bratu, a Wizygoci, w zamian za przystąpienie w imieniu Rzymu do walki z plemionami Wandalów i Siewów, uzyskali prawo do przebywania na terytorium Hiszpanii. Wallia otrzymał również ok. 5 ton zboża jako zapas na potrzeby kampanii wojennej. W ten sposób po pięciu latach uwięzienia przez Wizygotów Galla Placydia odzyskała wreszcie wolność³⁸.

Konstancjusz, wódz armii cesarskiej, który był głównym negocjatorem pomiędzy Wizygotami a Honoriuszem, został podniesiony przez cesarza do godności patrycjusza, a w 417 ponownie wybrany konsulem³⁹. Honoriusz z Gallą odbyli w Rzymie, jak za czasów republikańskich, triumf po zwycięstwie nad Gotami, a następnie wrócili do Rawenny, ówczesnej stolicy Imperium zachodniego. Po latach niewoli Galla nie mogła jednak żyć w spokoju, gdyż Konstancjusz zaczął usilnie starać się o jej rękę⁴⁰. Olimpiodor opisał Konstancjusza jako 50-letniego mężczyznę o wielkich oczach, kwadratowej głowie, potężnym karku i dosyć prostackim zachowaniu⁴¹. W porównaniu z zabitym Ataulfem, o typowo nordyckiej urodzie, kolejny kandydat na męża reprezentował typ mężczyzny, do jakiego Galla Placydia odczuwała wyraźną niechęć. Niechęć ta była również spowodowana faktem, że Konstancjusz był wrogiem jej pierwszego męża – Ataulfa. Ponadto Galla nadal pozostawała wizygocką królową, a Wallia nadał jej dożywotnio honorową gwardię gockich wojowników, z których protekcji nie zamierzała rezygnować, przebywając na dworze w Rawennie. Do małżeństwa Galli Placydii z Konstancjuszem doszło przede wszystkim w wyniku układu politycznego pomiędzy jej przyrodnim bratem – Honoriuszem a Konstancjuszem. Honoriusz

³⁶ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Dla pohańbienia pamięci Ataulfa zmusił królową Placydię, by wraz z innymi jeńcami szła pieszo przed jego koniem; orszak ten rozciągał się na przestrzeni od miasta aż do dwunastego kamienia milowego.”, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [60 a], 126.

³⁷ E. Gibbon, *Upadek Cesarstwa Rzymskiego na Zachodzie*, tłum. I. Szymańska, Warszawa 2000, 205-213.

³⁸ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [61 a], Warszawa 1986, 127; V. A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 36-39.

³⁹ O samym Konstancjuszu zobacz: W. Lütkenkaus, *Constantinus III. Studien zu seiner Tötigkeit und Stellung im Westreich 411-421*, Bonn 1998.

⁴⁰ V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 199nn.

⁴¹ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Konstantyn, gdy się pokazywał publicznie, był posępny i markotny, miał duże oczy, wysmukłą szyję i szeroko sklepioną głowę. Zawsze pochylony nad karkiem konia, na którym jechał, rzucił nieufnie wzrokiem w tę lub tamtą stronę, jak gdyby (tak mówiono) przyjmował wygląd godny władcy. Przy posiłkach i ucztach był wesoły i towarzyski tak, że przekomarzał się nawet z aktorami mimicznymi, którzy często grali przed stołem” w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [59 b], 125. O samym Konstancjuszu III (Flavius Constantinus) bardziej neutralnie i nie wchodząc w szczegóły fizjonomiczne pisze natomiast inny współczesny mu historyk grecki Sokrates Scholastyk, *Historia kościelna* VII, 24, 530: „Ojcem Walentyniana był Konstancjusz, który został ogłoszony cesarzem przez Honoriusza i dzielił z nim władzę cesarską przez krótki okres czasu, bo niedługo potem zmarł”.

zmusił siostrę do zaręczyn z Konstancjuszem, w momencie gdy ten ostatni rozpoczął kolejny rok konsulatu. Dnia 1 stycznia 417 r., w chwili ceremonii składania życzeń nowemu konsulowi przez cały dwór cesarski, Honoriusz chwycił za rękę Gallę, włożył ją w dłoń Konstancjusza i uroczyście ogłosił zaskoczonej siostrze jej zaręczyny z Konstancjuszem jako fakt dokonany. Galla zapamiętała ową chwilę bezradności i postanowiła kiedyś odplacić bratu za to upokorzenie⁴².

Ceremonia zaślubin miała miejsce w połowie 417 r. Aby przyćmić poprzedni ślub Galli z Ataulfem – zarówno brat cesarz, jak i mąż konsul nie oszczędzali na wydatkach. Od momentu zaślubin z Konstancjuszem Galla zaczęła prowadzić swoją własną politykę imperialną. Będąc żoną Konstancjusza, wydała na świat dwójkę dzieci: w 418 r. urodziła córkę, Honorię, a rok później syna, Placidiusa Valentinianusa. Galla od początku starała się wpływać na decyzje męża. Pod jej wpływem Konstancjusz, jako konsul Imperium, nakazał usunąć z Reggio Calabria posąg Asklepiosa, statuetkę, która według pogańskich legend powstrzymywała wybuch Etny. Po zburzeniu posągu Etna po 15 latach uspienia ożyła, czemu towarzyszyło trzęsienie ziemi. Pogańska ludność przypisywała to „świętokradczemu czynowi” Konstancjusza⁴³. Inną interwencją konsula Konstancjusza było wydalenie z dworu w Rawennie w 421 r. słynnego pogańskiego maga i cudotwórcy – Libanusa. Obiecywał on Konstancjuszowi zwyciężyć germańskich barbarzyńców bez walki zbrojnej. Galla, by nie dopuścić do pogańskich praktyk Libanusa, miała wtedy zagrozić mężowi rozwodem, jeśli tylko nie pozbędzie się maga⁴⁴.

Te dwa przykłady wskazują na wpływ Galli na rządy zarówno Konstancjusza, jak i samego imperatora Honoriusza, jej brata. Wizygoci dzięki interwencji

⁴² Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Cesarz Honoriusz za swego jedenastego konsulatu, a wraz z nim Konstancjusz – za drugiego swego konsulatu doprowadzili do zawarcia małżeństwa Placydii z Konstancjuszem, a ponieważ Placydia sprzeciwiała się temu z całą stanowczością, wprawiła Konstancjusza w gniew, który skierował się przeciw jej sługom. Skończyło się na tym, że w dniu objęcia konsulatu cesarz Honoriusz, brat Placydii, ujął ją za rękę wbrew jej woli i jej dłoń włożył w dłoń Konstancjusza; odbyło się wspaniałe wesele”

w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [61 b], 128.

⁴³ V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 231nn; Id., *Galla Placidia. La nobilissima*, 42nn.

⁴⁴ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Opowiada zadziwiającą historię jakiegoś Libanusa pochodzącego z Azji, który przybył do Rawenny za panowania Honoriusza i Konstancjusza. Znał dogłębnie tajemnice, miał taką moc, powiada autor, że potrafił wpływać na barbarzyńców bez pomocy żołnierzy, co zresztą przyrzekł uczynić. Potem dał dowód tego, co obiecał. Wieść o tym doszła do cesarzowej Placydii i czarnoksiężnik ten został skazany na śmierć. Placydia miała zagrozić Konstancjuszowi, że rozejdzie się z nim, jeśli Libaniusz, czarnoksiężnik i niewierzący, pozostanie wśród żywych.” w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [61 a], 129-130; Na marginesie należy zaznaczyć, iż rozwód, obecny w rzymskim prawie, był w tym czasie normalnie praktykowany również przez chrześcijan, gdyż Kościół nie miał jeszcze mocy do nałożenia na wszystkich wyznawców prawa monogamii. Dopiero w IV wieku jest na Zachodzie powoli wprowadzane prawo wstrzemięźliwości w małżeństwie dla hierarchii kościelnej, które jako prawo zacznie obowiązywać od dekretów papieża Syrycjusza. Odnośnie małżeństwa i rozwodów w starożytności chrześcijańskiej: Ch. Munier, *Matrimonio e verginità nella chiesa antica*, Traditio Christiana IV, Torino 1990; G. Sfamini Gasparro i inni, *La coppia nei Padri*, Paoline ed., Milano 1991.

swej królowej otrzymali wreszcie w 418 r. prawo do formalnego osiedlenia się w Aquitanii, stając się *socii foederati*. Jako stowarzyszeni z Imperium, zachowali własne zwyczaje i prawa, podlegając własnemu królowi. Mimo to musieli respektować ludność miejscową, zachowywać prawo rzymskie, odwoływać się do rzymskich trybunałów, a przede wszystkim, bronić Imperium Rzymskiego od innych najeźdźców⁴⁵. Osiedlenie Wizygotów w rejonie *Aquitania Secunda, Novempopulana* i *Narbonese Prima*, mającymi za stolice dzisiejsze Bordeaux, Poitiers i Tuluzę, wzmocniło polityczną pozycję samej Galli Placydii. Jej wpływ na politykę części zachodniej Imperium Rzymskiego wzrósł jeszcze bardziej od 419 r., kiedy to Konstancjusz został trzeci raz z rzędu wybrany na konsula, a 18 lutego 421 r. podniesiono go do rangi współregenta Imperium, równego stopniem imperatorowi. W wyniku tych rozstrzygnięć Galla Placydia w tym samym 421 r. została wyniesiona do godności *Augusty*⁴⁶.

Dnia 2 września 421 r. umarł drugi mąż Galli – Konstancjusz, a ta została po raz kolejny wdową, tym razem z dwójką małych dzieci: Honorią i Walentynianem. Z militarno-politycznego punktu widzenia sytuacja części zachodniej *Imperium Romanum* była trudna. W 420 r. plemiona wandalskie zajęły hiszpańską *Baetica*. Na domiar złego doszło do konfliktu pomiędzy samą Gallą, stojącymi za nią Wizygotami oraz tzw. *buccelari* (dawnymi żołnierzami jej męża Konstancjusza)⁴⁷ a ugrupowaniem jej brata, Honoriusza. Konflikt Galli Placydii i Honoriusza powstał zapewne na tle odmiennego stosunku do Germanów. Cesarzowa, podobnie jak jej pierwszy mąż Ataulf, widziała konieczność pojednania Rzymian z Gotami, rozumiała, że Imperium nie może już być tylko własnością rzymską. Pogląd ten był jednak odosobniony i całe otoczenie dworskie widziało ogromną przepaść dzielącą potomków Romulusa od wszelkich plemion germańskich⁴⁸.

Doszło do poważnych incydentów, z rannymi i zabitymi. Galla została wygnana z Rawenny przez przyrodniego brata⁴⁹. Udała się najpierw do Rzymu, a później z rozkazu Honoriusza została wydalona z granic cesarstwa zachodniego⁵⁰. Na wiosnę 423 r. – oddając się pod opiekę św. Jana Ewangelisty (któremu obiecała wybudować kościół, jeśli szczęśliwie dopłynie do celu) – dotarła do Konstantynopola. Przebywała tam w jednym z dwóch pałaców, stanowiących jej wła-

⁴⁵ R. Collins, *Europa wczesnośredniowieczna 300=1000*, tłum. T. Szafrński, Warszawa 1996, 91-95; R. Rémondon, *La crisi dell'Impero Romano*, 174-178.

⁴⁶ V. A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 47.

⁴⁷ Ciekawe tłumaczenie takiej nazwy żołnierzy podaje Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Suchy chleb, jak mówi pisarz, nazywa się *buklelláton*; pisarz drwi sobie z tytułu, jaki noszą żołnierze, mówiąc, że ich nazwa *bukellari* pochodzi od tego słowa.”, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [57b], 121.

⁴⁸ M. Jaczynowska, *Dzieje Imperium Romanum*, 480.

⁴⁹ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*: „Doszło do tego, że zwyciężył brat; skazał Placydię wraz z jej dziećmi na wygnanie do Bizancjum.”, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [62 b], 130.

⁵⁰ M. Jaczynowska, *Dzieje Imperium Romanum*, 480; V.A. Sirago, *Galla Placidia, La nobilissima*, 49.

sność. Sprzymierzeńcem Galli Placydii, stał się w Konstantynopolu *comes Africae*, Bonifacy. Kiedy 15 sierpnia 423 r. w Rawennie umarł bezdzietnie cesarz Honoriusz, syn Galli stał się jedynym dziedzicem części zachodniej Imperium. Wykorzystał to natychmiast panujący w Konstantynopolu Teodozjusz II, który w ten sposób chciał połączyć obie części Imperium pod swym berłem. Kiedy jesienią 423 r. do władzy na Zachodzie doszedł sekretarz Honoriusza – Jan, Teodozjusz II odstąpił od zamiaru przejęcia władzy nad Zachodem, a zaczął popierać sprawę następstwa tronu przez syna Galli Placydii, Walentyniana⁵¹.

Dnia 23 października 424 r. Helion, *magister officiorum* w Konstantynopolu, w imieniu Teodozjusza II, nadał synowi Galli, małemu Walentynianowi tytuł *caesar* (czyli oficjalny wiceimperator). Mianowanie małego Walentyniana cesarzem, oraz uznanie przez Wschód Galli Placydii jako *Augusty* i regentki dla Zachodu podczas małoletniości Walentyniana zostało jednak okupione przez Placydię w jesienią 424 r. rezygnacją z ziem *Illiricum* na rzecz części wschodniej Imperium⁵². Konsekwencją polityczną niniejszych nominacji było faktyczne nieuznanie podziału Imperium na dwie części, co więcej nadając tytuł cezara synowi Placydii, Wschód chciał wyraźnie podporządkować część zachodnią Imperium⁵³.

W Konstantynopolu została w tym celu sformowana armia, podzielona na trzy korpusy inwazyjne. Oddziały lądowe oddano pod dowództwo generałowi Asparowi, połowę floty – generałowi Ardaburiosowi, a jej drugą część – generałowi Kandidianowi, dowódcą naczelnym wojsk został mianowany przez Teodozjusza II – generał Ardaburios⁵⁴. Armia inwazyjna nie obawiała się wojsk Zachodu, gdyż były one blokowane skutecznie przez nadal wiernych Galli Placydii – z jednej strony *komesa Afryki* Bonifacego, a z drugiej wojska Wizygotów. Część floty inwazyjnej dowodzona przez Ardaburiosa uległa zniszczeniu podczas burzy morskiej, a rozbitkowie zostali wzięci do niewoli przez oddziały cesarskie z Rawenny. Natomiast oddziały lądowe części wschodniej Imperium spokojnie wkroczyły do Dalmacji, gdzie dołączyła do nich Galla z dwójką dzieci. Wojska z Konstantynopola szybko przeszły przez południową Italię i bez większych problemów zdobyły Aquileję, jak i samą Rawennę. Tam w maju 425 r. Galla w imieniu syna skazała na śmierć uzurpatora Jana⁵⁵.

⁵¹ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [62 b], 130; A. Krawczuk, *Poczet cesarzy rzymskich*, Warszawa 2001, 830n.

⁵² Iordanes, *Romana* 329: “post haec III anno Valentinianus imperator a Roma Constantinopolim ob suscipiendam in matrimonio Eudoxiam Theodosii principis filiam venit, datamque pro munere soceri sui totam Illyricum, celebratis nuptiis ad sua regna cum uxore secessit”: MGH AA 5, 1, *Iordanis Romana et Getica*, München 1982, 42; V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 248-249; Id., *Galla Placidia. La nobilissima*, 54.

⁵³ V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 243-250.

⁵⁴ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [63 b], 132.

⁵⁵ V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 251n.

Następnie zajęła się umacnianiem swojej pozycji politycznej. 23 września 425 r., w obecności Heliona – oficjalnego przedstawiciela Teodozjusza II, jej siedmioletni syn Walentynian został ogłoszony *Augustem* jako Walentynian III⁵⁶. Jako małoletni nie mógł jednak sprawować władzy, którą od tego momentu legalnie w imieniu syna wykonywał jedyna *Augusta* Zachodu, Galla Placydia. Wojska Wschodu pozostały na kilka lat w Italii, pełniąc funkcje policyjne i wykonując różne rozkazy samej *Augusty*. Dostyc dwuznaczną „pochwałę” rządów Galli Placydii znajdujemy u Kasjodora, w jego przemowie do senatu rzymskiego, kiedy wygłasza eulogium na cześć innej opiekunki i regentki, to jest Amalasynty. Samą Gallę Kasjodor opisuje w następujący sposób:

Mamy tu precedens w osobie Galli Placydii, czczonej przez opinię publiczną, chwalebnie pochodzącej z rodu królewskiego, opiekunki swego syna imperatora – który skończył w sposób tragiczny, w imieniu którego sprawowała olbrzymią władzę. Znalazła synową, ale straciła Illiricum, albo też innymi słowy: małżeństwu syna towarzyszył bolesny podział prowincji. Przez zbytnią beczyność doprowadził on ostatecznie do rozpuszczenia armii. Tolerował on będąc pod opieką matki to, co ledwie mógł znieść bez królestwa⁵⁷.

Celem przemówienia Kasjodora do senatu miało być skonstrastowanie postaci Galli Placydii z osobą Amalasynty, matki i opiekunki Atalaryka. Amalasynta została tu przedstawiona w stylu panegirycznym, jako ta, za panowania której uporządkowana armia strzegła granic, nie nudząc się ani beczynością, ani nie męcząc zbyt długo trwającymi działaniami wojennymi. Za rządów tej Amalasynty ustalono, że rzeka Dunaj ma należeć do Rzymu, a nie do Konstantynopola. Dlatego zarówno Goci, jak i Rzymianie części zachodniej Imperium powinni być dumni z takiej właśnie władczyni⁵⁸. Można stwierdzić, że Kasjodor, oceniając negatywnie Gallę Placydię, był stronnicy, co wynikało z jego „interesowności”. Kronikarz i biurokrata, chciał się zasłużyć swojej władczyni. O Galli zaś pisał z dystansu 75 lat, nie biorąc pod uwagę trudnej sytuacji politycznej, w której przyszło jej działać. Według opinii Kasjodora działalność Galli w okresie opieki nad Walentynianem tylko osłabiła Imperium Zachodu: zrzekła się ona władzy nad *Illiricum*, osłabiła armię poprzez utrzymywanie pokoju (inaczej niż Amalasynta) i ostatecznie zostawiła synowi mniejsze terytorium państwa. Kasjodor przyznał jednak, że Galla była podziwiana w swoich czasach, ze względu na swoje chwaleb-

⁵⁶ Olimpiodor, *Opowiadania historyczne*, w: Focjusz, *Biblioteka*, tom 1, 80, [63 b], 132.

⁵⁷ Kasjodor, *Variae* 11, 1, 5

“Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum prosapia gloriosam, purpurato filio studuisse percipimus; cujus dum remisse administrat imperium, indecenter cognoscitur imminutum. Nurus denique sibi amissione Illyrici comparavit, factaque est conjunctio regnantis divisio dolenda provinciis. Militem quoque nimia quiete dissolvit. Pertulit a matre protectus quod vix pati potuit destitutus.”
PL 69, ed. J.-P. Migne, Paris 1848, 0825C-0825D (tłumaczenie własne).

⁵⁸ Kasjodor, *Variae* 11, 1: PL 59, 0825D.

ne pochodzenie i jako opiekunka przyszłego imperatora. Tak więc ocena Kasjodora była stronnicza ze względów koniunkturalnych, wypowiedziana w duchu wierнопoddania, jako dziękczynienie za otrzymany urząd. Kasjodor popełnił klasyczny błąd politycznego panegirysty: wyidealizował aktualną sytuację polityczną, potępił zaś wydarzenia z przeszłości. Co więcej, kiedy w 533 r. Kasjodor wygłaszał swoje pochwały na cześć Amalasy, Atalaryk właśnie odciął się od swej matki i przysporzył jej wielu kłopotów, a oddawszy się nieumiarkowanemu obżarstwu i opilstwu – nabawił się prawdopodobnie marskości wątroby i zmarł w roku 534⁵⁹. O tym jednak w swoich pochwałach Kasjodor już nic nie wspomniał⁶⁰.

Galla Placydia do 6 sierpnia 425 r. rezydowała najpierw w Aquileii, potem w Rzymie, a od 6 marca 426 – w Rawennie. Dzierżyła w swoich rękach pełnię władzy imperatorskiej, jaka nie była dana żadnej innej *Augustae* przed nią, ani po niej (np. pierwsza *Augusta* – Livia Drusilla została szybko obalona przez syna Tyberiusza; Julię Agrypinę – po kilku latach panowania zabito z rozkazu syna Nerona; inna – Justyna wkrótce po objęciu władzy musiała udać się pod opiekę Teodozjusza I). Galla Placydia zarządzała częścią zachodnią Imperium rzymskiego przez co najmniej 12 lat, w latach 425-437, kiedy to władzę przejął jej pełnoletni syn, *August* Walentynian III. Jednak jej wpływ na politykę trwał nieprzerwanie do momentu śmierci, czyli do 450 r⁶¹.

Jako cesarzowa – Placydia była bardzo religijna. Spędzała całe noce na modlitwie w kaplicy pałacowej. Jednak zamiar wychowania córki, Honorii, na dziewicę poświęconą Bogu wynikał raczej z racji dynastycznych⁶². Św. Piotr Chryzolog pisał o niej:

Jest tutaj obecna matka imperium chrześcijańskiego, imperium nieustannego i wiernego, która w swojej wierze, w dziełach miłosierdzia, w świętości postępując i naśladuje błogosławiony Kościół na chwałę Trójcy⁶³.

Dzięki sprawności Aecjusza, dowódcy wojsk zachodnich, pod rządami Galli została przywrócona władza rzymska na terenie całej Galii⁶⁴. W wyniku buntu

⁵⁹ V. A. Sirago, *Amalasynta. La Regina (ca. 495-535)*, Milano 1999, 86, przyp. 138 podejrzewa, że przyczyną zgonu 17 lub 18 letniego Atalaryka była albo marskość wątroby albo gruźlica. H. Wolfram, *Historia Gotów* stwierdza natomiast, że powodem zgonu Atalaryka była spowodowana zbyt konsumpcyjnym życiem: „Atalaryk padł na „froncie ojczyźnianym”, ponieważ nie mógł znieść stylu życia Gotów; wino i kobiety – to było dla niego za wiele”, 388.

⁶⁰ Ibid., 86n; H. Wolfram, *Historia Gotów*, 388nn.

⁶¹ V. A. Sirago, *Galla Placidia e la trasformazione*, 255-286; A. Krawczuk, *Poczet cesarzy rzymskich*, Warszawa 2001, 834-840.

⁶² Kasjodor, *Variae* 11, 1, 9: PL 69, 0825C-0825D.

⁶³ Piotr Chryzolog, *Sermo* 130, 3: *Opere di San Pietro Crisologo* 3. *Sermoni* 125-179, G. Banterle i in- ni (red), Milano 1997, 42n (tłumaczenie własne).

⁶⁴ O osobie samego Aecjusza jak i o rywalizacji Galli Placydii i Aecjusza zobacz: T. Stickler, *Aëtius. Gestaltungsspielräume eines Heermeisters im ausgehenden Weströmischen Reich*, München 2002.

komesa Afryki, Bonifacego w 429 r. owa prowincja zaczęła oddalać się politycznie od Rzymu. Mimo iż ostatecznie Bonifacy ukorzył się przed Gallą, Wandalowowie pod wodzą Genzeryka na stałe przenieśli się do Afryki Północnej. Wandalowowie w 439 r. zdobyli również Kartaginę, a w 441 r. sformowali nawet flotę dla dokonania inwazji na Sycylię, która jednak została zmuszona przez flotę bizancką do powrotu do Kartaginy.

Od 437 r. formalnie władzę pełnił już Walentynian III. Galla poświęciła się wtedy bardziej działalności fundatorki i dobrodziejki Kościoła. Własnym kosztem wzniosła tylko w samej w Rawennie trzy kościoły: św. Jana Ewangelisty (dar wotywny za uratowanie podczas pamiętnej burzy na morzu), kościół św. Krzyża oraz istniejące do dnia dzisiejszego mauzoleum, zwane dzisiaj mauzoleum Galli Placydii. Co ciekawe, Galla zmarła w Rzymie i tam została pochowana, a mauzoleum, które wybudowała dla siebie jako kaplicę grobową, od 1500 lat stoi puste⁶⁵. Za swoich rządów dokończyła budowę rzymskiej bazyliki św. Pawła za murami (obecna budowla to XIX wieczna rekonstrukcja). Pomogła również ozdobić freskami i mozaikami rzymski kościół *Santa Croce In Gerusalemme*. Z innych kościołów, wybudowanych przez Gallę Placydię, należy wymienić kościół św. Wawrzyńca w Mediolanie i kościół św. Stefana w Rimini⁶⁶. Cesarzowa wydała również dwa edykty umacniające chrześcijaństwo. Pierwszym był edykt z 7 kwietnia 426 r., unieważniający wszelkie akty prawne dokonane przez apostatów, a ich samych zaś skazujący na śmierć. Drugi edykt z 426 r. zabraniał Żydom i samarytanom pomijać w testamencie te dzieci i wnuki, które przyjęły chrześcijaństwo⁶⁷.

Pod koniec życia Galla doświadczyła dwóch wielkich tragedii: po pierwsze syn Walentynian III nie doczekał się nigdy męskiego potomka, choć miał dwie córki. Na nim zatem skończyła się dynastia teodozjańska. Po drugie, jej córka, Honoria,, która z racji dynastycznych miała pozostać dziewicą, nawiązała w wieku 30 lat romans z Eugeniuszem – zarządcą jej dóbr. Po ujawnieniu tego zwią-

⁶⁵ W mauzoleum Galli Placydii stoją obecnie trzy sarkofagi, wg. ostatniej opinii A. V. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 134 wydaje się, że centralny sarkofag miał być przeznaczony dla cesarzowej, natomiast dwa boczne sarkofagi – odpowiednio dla Konstancjusza, drugiego jej męża i dla Honoriusza, przyrodniego brata lub też według innych trzeci sarkofag miał być przeznaczony dla syna Galli Placydii – Walentyniana. Jednak w świetle badań archeologicznych tylko sarkofag centralny pochodzi z epoki późnego Rzymu i wydaje się być autentycznym. Natomiast sarkofagi znajdujące się po bokach centralnego pochodzą najprawdopodobniej już z epoki późniejszej, nie ściśle rzymskiej; ten z lewej strony może pochodzić z końca V wieku, natomiast ten z prawej z VI wieku. Zdecydowana większość historyków przyjmuje, że Galla Placidia nigdy nie została pochowana w budowanym przez siebie mauzoleum w Rawennie. W świetle powyżej przytoczonych opinii trudno zatem przesądzić o tożsamości pochowanych tam osób. Bardziej szczegółowo na temat samego mauzoleum Galli Placydii zobacz: G. Bovini, *Il cosiddetto Mausoleo di Galla Placidia in Ravenna*, Città del Vaticano 1950; C. Rizzardi (red.), *Mausoleo di Galla Placidia a Ravenna*, Collana Mirabile Italiae, Modena 1996.

⁶⁶ V.A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 126nn.

⁶⁷ A. Barzani, *Il cristianesimo nelle leggi di Roma imperiale*, Milano 1996, 90; Krawczuk, *Poczet cesarzy rzymskich*, 839n.

ku Eugeniusz został skazany na śmierć, Honorię zaś postanowiono wydać za męża za starego senatora Herkulanusa, aby nie pojawił się ewentualny pretendent do tronu. Honoria, nie godząc się na to małżeństwo, w roku 449 wysłała zaufanego sługę, Hiacynta, do wodza Hunów, Attyli, z pierścieniem zaręczynowym. Groziła jej za to śmierć, jednak ukarano tylko nieszczęsnego Hiacynta, zaś Honoria dzięki wpływowi matki poślubiła Herkulanusa. Niedługo po tym została usunięta z dworu, a w kilka lat później zmarła. Attyla zaś, wykorzystując tę sytuację, zażądał dla siebie tytułu cesarza i połowy cesarstwa jako posagu. Galla Placydia nie dożyła jednak tego upokorzenia spowodowanego niefrasobliwym postępkami córki. Zmarła dnia 27 listopada 450 r. w Rzymie, w wieku 60 lat. Opłakiwana po śmierci, przez poddanych, którzy przez okres jej burzliwych rządów także darzyli ją szacunkiem⁶⁸. Jej dzieło jednak przetrwało jej śmierć. Kiedy w rok później Hunowie pod wodzą Attyli wdarli się do Galii, zostali odparci właśnie dzięki koalicji rzymsko-wizygockiej, dowodzonej przez Aecjusza. Na Zachodzie Imperium było to ostatnie zwycięstwo pod chrześcijańsko-rzymskimi *labarum*⁶⁹.

Mam nadzieję, że mój artykuł przybliżył współczesnemu polskiemu czytelnikowi osobę *Augusty* Galli Placydii. Pragnę również wyrazić przypuszczenie, iż wypełnił on choć trochę pewną lukę we współczesnych opracowaniach polskojęzycznych dotyczących córki Teodozjusza I i Galli. Osoba i działalność Galli Placydii jawią się lepiej na tle złożonych procesów politycznych pierwszej połowy V wieku. Ze względu na ograniczoną formę artykułu zarysowałem jedynie najważniejsze wydarzenia historyczne epoki, w której przyszło żyć omawianej cesarzowej Zachodu. Była ona orędowniczką współpracy germańskich Gotów z obywatelami Imperium Rzymskiego. Jako córka Teodozjusza Wielkiego, a potem jako królowa Wizygotów mogłaby być propagatorką ścisłego zjednoczenia plemion germańskich z Imperium Zachodu. Niestety sytuacja historyczna nie sprzyjała jej ambitnym zamierzeniom.

⁶⁸ V. A. Sirago, *Galla Placidia. La nobilissima*, 137n.

⁶⁹ E. Gibbon, *Upadek cesarstwa Rzymskiego na Zachodzie*, 270nn.